

Kapcsolathálózatok

Buda Béla

Nicholas A. Christakis, James H. Fowler:
 Kapcsolatok hálójában. Mire képesek a közösségi
 hálózatok és hogyan alakítják sorsunkat?
 Budapest: Typotex; 2010.
 376 oldal. Ár: 3900 Ft.

A hálózat kutatás az ezredfordulótól kezdve külön tudományos paradigma lett. Olyan kutatási és értelmezési modell, amelyhez talán a kibernetika, majd a rendszerelmélet, esetleg később a szemiotika hasonlítható. Nemcsak az emberi viszonylatokban, hanem a biológia egész területén érvényesnek látszik a hálózati megközelítés. Nagy dolog, hogy ebben az új kutatási ágazatban egy erdélyi magyar, *Barabási Albert László* úttörő szerepet játszott, és több kortárs „itthoni” magyar a nemzetközi élvonalban van. Barabási könyvei magyarul is megjelentek és a művelt olvasó megsodálhatta a szerző óriási műveltségét és különösen széles látókörét. Barabási is a nagyközönségnek ír, de művei érzékeltetni tudják a megismerő elme rácsodálkozását egy új problémakörre, és értékelheti a kutató óvatosságot és előrehaladását a tudás új, eddig ismeretlen vidékén. Barabási főleg a számítógép által létrehozott és egyben kutathatóvá is tett óriási információs és kommunikációs hálózatokat, kölcsönhatási rendszereket mutatja be.

Ahogy a nyugati világban megszokott, a tudományos megismerések népszerűsítése is hamar elkezdődik. Évtizedek óta ez mintegy intézményesült, hivatásos szakírók („professional writerek”, a medicinában „medical writerek”) teszik érthetővé a művelt átlagember számára is az új dolgokat. A humán tudományok terén ennek már kialakult módszere van, ismert emberek idézetei, „életből ellesett” epizódok, jelenetek, esetek, kutatók vizsgálatainak részletes bemutatása, ehhez közérthető, jó stílusban megírt magyarázatok. Most ezt a hálózat kutatást népszerűsítő könyvével kapcsolatosan mi is meg tapasztalhatjuk. Ez az emberi relációs hálózatokról szól, első kiadása 2009-ben jelent meg, gyorsan sikerült magyarul is kiadni. Az amerikai kiadás címe is figyelemfelhívó, hasonlóan a magyaréhoz, de tartalmában mégis más: *Connected. The Surprising Power of Our Social Networks*.

A szerzők tudós emberek: *Christakis* orvos, szociológus, orvosegyetemen (a Harvard orvosi karán) az egészség szociológia professzora, míg a bölcsészkaron szociológiai tanszéke is van. *Fowler*, a szerző pedig politológus egyetemi tanár, ugyancsak a Harvardon. A magyar kiadó érdekes megoldással

igyekszik fokozni a várható érdeklődést, három magyar hálózatkutató, Bögel György, Csermely Péter és Lovrics László kommentálja a könyv egyes részeit lábjegyzetekben.

A könyv valóban érdekes és nagyon olvasmányos. Világos, tiszta fogalmazás. Sok eset, sok konkrétum a szövegben. Nevek, médiaesemények, közéleti dolgok, amelyek a kapcsolatok jelentőségét mutatják. Rövid áttekintés az emberi hálózatok elméletéről, ezek a kapcsolati hálózatok kialakításának főbb szabályai. Majd példák arról, hogyan terjednek az emberi befolyások, akciók hálózatokban. Érzelmi ragály, érzelmi pánik, kollektív téves eszmék és illúziók, amelyek járványosan terjednek. Párkapcsolati, szerelmi, szexuális hálók. Kapcsolatok a piacokon és az újítások terén. Granovetter híres elmélete a gyenge kapcsolatok erejéről, a minket körülvevő, szinte jelentéktelen és esetleges ismeretségek összességükben nagy befolyása. Politikai kapcsolatok. A könyv csodálatos színes mellékletei ezeket mutatják, az amerikai szenátorok kapcsolathálói, munkaszervezetek kapcsolatai stb. Csodálatos színes grafikákban, amelyek értelemteljes összefüggéseket sejtetnek. A kapcsolatok a „vérünkben” vannak, a szerzők örökletes meghatározottságot sejtetnek, hiszen az ikrek kapcsolathálói hasonlóak. Különböző is az idegrendszer, illetve a szerző hálózati szisztémák halmaza. Szuperrendszerek a világhálón, a web2. különböző interaktív számítógépes kapcsolatformák. Majd a szokásos utópia. A kapcsolatok titka majd megismerhető lesz, illetve a hálózatok jól felhasználhatók, az emberek javára, a fontos eszmék, az erkölcsi magatartásformák is terjednek, ma még a társadalmi egyenlőtlenségek tükröződnek a kapcsolati hálózatokban is, de ezek éppen a superhálózatok révén csökkenthetők stb.

A könyv – a modern ismeretterjesztésben megszokott módon – sok szakirodalmi hivatkozással van teli. Lábjegyzetek sokasága, majd pontos bibliográfiai adatok, tárgymutatóval.

A kötet még a tárgy kört ismerőt is leköti, elképzelhető tehát, hogy sokan éppen ettől a kötettől kapnak kedvet, hogy megismerkedjenek a hálózat kutatással. Gusztusos, szép kiadvány, kitűnő tördelés, szerkesztés.

A könyvnek tehát örülni kell, és mindenkinek ajánlható. Éppen értékét mutatja, hogy a recenzensben két szempont felvetését generálja.

Egyik az, hogy különös módon a szerzők az emberi kapcsolatok fontosságát úgy mutatják be, mintha ez csak most válna nyilvánvalóvá. Közben pedig a lélektan és a társadalomtudományok előbb impliciten, szemléletileg, majd az utóbbi 80 évben elaboráltan is sokat kutatták ezt a témát. A nagy kezdeményezések többségére a két szerző nem is reflektál. *Mérei Ferenc* híres könyvét, *A közösségek*

rejtett hálózata című munkát a hetvenes évek közepétől állandóan kiadják nálunk, ez a szociometria elméletéről és gyakorlatáról szól. A vonzások és el-lenszenvek – kritériumoktól erősen függő – hálózatai lenyűgözőek, ezek sokat mondanak az egyénről és a kollektíváról, és ugyanígy ábrázolhatók színes grafikákkal. *Moreno* a módszert a harmincas évektől alkalmazza. Terápiás módszere, a pszichodráma, a kapcsolatok leképeződését színpadon élesztik és kreálják újra, és teszik megismerhetővé és feldolgozhatóvá a velük összefüggő érzelmeket, indulatokat. A harmincas évektől *Sherif* a csoportok közötti kapcsolathálókat kutatta, *Bales* a csoportok kommunikációs kötéseit, majd jött a kommunikációelmélet, egyáltalán a rendszerelméleti modell a humán vonatkozásokban. A szociológia próbálkozásait hosszan lehetne sorolni, de elég csak a társadalmi (szociális) és a kulturális tőkére gondolni, a hírdiffúziók modelljeire, a médiakutatás-ban ugyanúgy a hírekkel kapcsolatos személyközi kommunikáció került előtérbe (például a Kennedy-gyilkosság hírének terjedését említhetjük), mint ahogy a telefon, a postaforgalom, az utazás stb. szociológiai kutatása felidézte a mindenütt jelen lévő hálózatokat. Az alkalmazásban is kézenfekvő és sokat használt ez a séma, a szociális gondoskodásban például a szociális háló már szinte közhelyszerű. Az antropológusok a kultúrák közötti kapcsolathálókról és mintaterjedésről beszélnek stb. A magyar könyvkiadás szerencsére nagyon gazdag, hozzáférhető tucatnyi amerikai és brit szociálpszichológiai tankönyv, a szociológiai monográfiákról nem is beszélve. Aki ezeket ismeri, a könyv olvasásakor a spanyolviasz újrafelfedezésére is gondolhat, amikor a szerzők felfedezik, hogy az emberek hatnak egymásra, hogy az eszmék terjednek, a hatások megsokszorozódhatnak stb. A recenzens nem akart hinni a szemének, és nemcsak a tárgymutatóval, hanem részleges újraolvasással is próbálta ellenőrizni magát, hogy hol a klasszikus hálózati téma, a divat, a kulturális mintaátvétel a modern társadalmakban, a közízlés sokféle változása stb. A divat a klasszikus szociológia témája, Gabriel Tarde, Merton, René König, és sokan mások éppen ezen szokták bemutatni a társadalmi és kulturális dinamikát, folyamati szabályozást. Erről nem szól a könyv, de hát persze, mindenről nem szólhat.

Felmerül tehát a gondolat, hogy a metrikus, empirikus beállítottság, a biológiai gondolkodás uralma (a szerzők is írják, hogy a hálózatok a „vérünkben

vannak”), egyszerűen semmisnek nyilvánítanak évszázados tudománytörténeti hagyományokat, élő diszciplínákat. Pedig csak kell ezeket ismerniük a szerzőknek, ha éppen a negligált tudományágak professzorai a Harvard Egyetemen!

A szöveghez lábjegyzeteket író szakemberek hálózatkutatók és nem humán szakterületek művelői, így ők sem tudták a könyv szakmai sovinizmusát korrigálni. Szó van például az öngyilkosságról a könyvben, amelynek mintája a kapcsolatokon át terjed, egyik szakértő említi is, hogy Magyarországon szintén gyakori ez, de azt már láthatóan nem tudja, hogy számos „járvány” volt nálunk, de a magatartási és motivációs mintaadás nem „hálózati”, hanem közvetlen, személyes kapcsolati dolog.

A másik felvetés az egész hálózatkutatásra vonatkozik. Nem valami túlzott empirikus tudománykép és determinisztikus gondolkodás keres a hálózatokban valami általános titkot, a dolgok alapvető tudományát, a „theory of everything”, ahogy az amerikai tudományelmélet emlegeti? Már a rendszerelméletből is következik, hogy a dolgok szüntelen kölcsönhatása – ha úgy tetszik – hálózatos és kutatható, hogy ez milyen mennyiségi és minőségi szabályszerűségekből jelentkezik, illetve megragadható. Hálózat maga a sejt, ha a fogalmat elvonatkoztatjuk, azután minden emberi és társadalmi rendszer (a szociológia például egy évszázadon át használta az úgynevezett organizztikus modellt, a társadalom magyarázatát az élő szervezet analógiája segítségével), hálózat az agy is, azután persze a kapcsolatok és azok különféle alakzatai. Ha akarjuk, hálózatot mindenütt találunk, utak az ókori birodalmakat is áthálózta, azokban közlekedtek és szállítottak (hírt, hatalmat, árukat stb.), a művészeti minták terjedését minden nagyobb múzeumban láthatjuk, az érmék lelőhelyeiből alkotott kapcsolatképek színes formáitól kezdve stb. Van tehát igazi innovatív ereje a hálózatkutatásnak? Várható ettől valami? Nem olyan fogalomról van szó, amilyen a filozófia évezredek óta küzd, amely a végtelenségig tágítható és akkor minden belefér, ami csak van a világon?

Szóval, a könyv igencsak elgondolkodtató. Megéri a szellemi kaland az olvasónak is.

—
A szerző pszichiáter, a LAM szerkesztőbizottságának tagja.
E-mail: budaandbuda@t-online.hu.

